

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

Нарешті, п'яте: це створення дієвих механізмів компенсації шкоди для потерпілого від злочину. Зразу застережу, що не завдання кримінального права відшкодовувати шкоду, заподіяну злочином. Це є предметом регулювання цивільного законодавства України і кримінальне право не може втручатися в цю сферу. Проте, в гуманному кримінальному законодавстві можуть і мають бути створені механізми забезпечення цивільно-правового відшкодування. Одним з таких механізмів могло б стати створення спеціального загальнодержавного фонду, до якого б спрямовувалися надходження від штрафів, конфіскації майна, від виконання інших майнових покарань. І саме з цього фонду держава могла б компенсувати шкоду, заподіявану злочинами, наприклад, у випадках, передбачених статтею 1177 Цивільного кодексу України.

Думаю, що названі п'ять шляхів, рухаючись якими, ми наближатимемося до обрису гуманізму в кримінальному законодавстві, не є вичерпними. Є й інші шляхи. Саме тому нам – кому долею випало перейматися проблемами розвитку кримінального законодавства – треба їх шукати і намагатися рухати нашого кримінального закона цими шляхами.

Припхан Ірина Ігорівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародного, конституційного

та адміністративного права

Івано-Франківського юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»,

м. Івано-Франківськ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ

Розвиток внутрішніх переконань, ідей, стереотипів, вчинків людини виявляються насамперед через мораль, її норми, принципи, правила. Норми моралі є найпоширенішим різновидом соціальних норм, це сукупність принципів і норм поведінки в суспільстві, сім'ї та побуті. Це вироблені умовами життя погляди, уявлення різних соціальних угруповань, націй про добро та зло, про справедливість, обов'язок, чесність та інші моральні цінності, які пов'язані з духовним життям суспільства. На основі вироблених уявлень складається система норм моральної поведінки людей [1, с. 29]. Якщо брати до уваги сьогочасне українське суспільство, то слід підкреслити, що воно увійшло у стадію, при якій цінності як окремих громадян, так і соціальних груп змінюються, а в умовах соціальної трансформації навіть деформуються, що негативно впливає на формування моральних ідеалів індивідів, особливо представників молодого покоління. Ці процеси ставлять на порядок денний

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

необхідність встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту суспільної моралі.

У науковій літературі неодноразово наголошувалося, що співіснування індивідів у суспільстві передбачає необхідність виконання ними певних правил, вимог поведінки, що забезпечують нормальне функціонування такого суспільства. Ці вимоги виражаються у певних соціальних регуляторах, серед яких: норми права, моралі, релігії, звичаї, традиції тощо. Зрозуміло, що врахування індивідом у своїй поведінці цих правил стає певним алгоритмом співіснування держави, суспільства і індивіда, що обумовлюється необхідністю індивіда як представника певного соціуму, узгоджувати свої інтереси і вчинки із загальновизнаними та загальноприйнятими в даному суспільстві цінностями. Якщо ж індивід самовільно порушуватиме встановлені правила поведінки, це зумовлюватиме його відповідальність перед суспільством, державою. Таким чином Р.Т. Мухаєв стверджує про формування поняття соціальної відповідальності як ставлення суспільства до вчинків особи з погляду виконання нею загальноприйнятих правил [2, с. 489]. Будь-яка відповідальність – це завжди право й обов'язок особи здійснити власний вибір поведінки відповідно до тих норм, що існують у будь-якій сфері суспільства і відображають його інтереси і сприйняти при цьому необхідний обов'язок звітувати перед суспільством за свій вибір і зазнати покарання у разі недодержання вимог соціальної норми [3, с. 375].

Юридична відповідальність, яка настає за порушення норм права, є видом соціальної відповідальності, яка настає за порушення різних соціальних норм (права, моралі, релігії, звичаїв, традицій, корпоративних норм). Сутність юридичної відповідальності полягає у застосуванні до правопорушників (фізичних та юридичних осіб) передбачених законодавством санкцій, що забезпечуються у примусовому порядку державою [4, с. 437].

Цивільно-правова та дисциплінарна відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту суспільної моралі застосовуються у відповідності із загальними положеннями цивільного та трудового права, і самі по собі не мають особливостей. Що ж до адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту суспільної моралі, то особливим є те, що вони настають безпосередньо за посягання на такий об'єкт правової охорони як суспільна мораль. Водночас, кримінально-правова відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту суспільної моралі, на відміну від адміністративної, є достатньо комплексною, а об'єкти, що охороняються правовими нормами досить повно відображені в Особливій частині Кримінального кодексу України, зокрема у розділах III «Злочини проти волі, честі та гідності особи», IV «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», XII «Злочини проти громадського порядку та моральності». У даному випадку правові норми прямо присвячені захисту саме моральних аспектів життя суспільства, що говорить про визнання суспільством можливої реальної загрози для свого існування в результаті серйозного

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозіуму, 2016

порушення норм суспільної моралі [5, с. 170]. Як зауважує В. Кузнецов, суспільна небезпечність злочинів проти моральності полягає в тому, що вони заподіюють або ставлять під загрозу заподіяння істотної шкоди моральним основам життя суспільства [6, с. 26.].

На нашу думку, злочини проти суспільної моралі можна згрупувати таким чином:

1) злочини, що посягають на основні моральні принципи у сфері духовного й культурного життя суспільства (статті 297-300, 258 та 436 КК України: «Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого», «Знищення, руйнування або пошкодження пам'яток - об'єктів культурної спадщини та самовільне проведення пошукових робіт на археологічній пам'ятці», «Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду», «Жорстоке поводження з тваринами», «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію», «Терористичний акт» та «Пропаганда війни»);

2) злочини, що посягають на відносини в сфері сексуальних стосунків (статті 301-303 КК України: «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів», «Створення або утримання місць розпусти і звідництво», «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією»);

3) злочини, що посягають на суспільні відносини, які забезпечують принцип вільного розвитку особистості й умови нормального розвитку та виховання неповнолітніх (ч. 2 ст. 299 КК України (жорстоке поводження з тваринами, вчинене в присутності малолітнього), ч. 2 і ч. 3 ст. 300 (збут неповнолітнім чи розповсюдження серед них творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, а також примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, що пропагують культ насильства і жорстокості), ч. 2 та ч. 4 ст. 301 (збут неповнолітнім чи розповсюдження серед них творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру, а також примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру), ч. 3 ст. 302 (створення або утримання місць розпусти, а також звідництво для розпусти, вчинені із залученням неповнолітнього), ч. 3 і ч. 4 ст. 303 (втягнення в заняття проституцією неповнолітнього чи малолітнього), ст. 304 (втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність)). Водночас, втягнення неповнолітніх у діяльність з виробництва, обігу й розповсюдження продукції сексуального чи еротичного характеру, або продукції що завдає шкоди суспільній моралі, розповсюдження такої продукції у присутності дітей, а також втягнення їх у діяльність з організації чи проведення видовищного заходу еротичного характеру, або видовищного заходу, що завдає шкоди суспільній моралі, хоча й є суспільно небезпечними, проте на сьогоднішній день не є кримінально-караними діями.

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

Створення більш досконалої системи кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за посягання на суспільну мораль є нагальним питанням. Водночас, як слушно наголошує А.В. Ландіна, дослідженню кримінально-правових проблем окремих видів злочинів проти моральності присвячено небагато розробок вітчизняних та зарубіжних науковців, причому «більшість із них охоплюють або занадто широке коло питань, які стосуються охорони моральності і громадського порядку, інші — навпаки, занадто вузько розглядають дану проблему. А деякі із зазначених злочинів проти моральності взагалі не досліджувалися кримінально-правовою наукою» [7, с. 6].

Підсумовуючи зауважимо, що кримінальна відповідальність є важливим складовим елементом юридичної відповідальності, й дає змогу ефективно реалізувати ретроспективну відповідальність осіб за порушення нормативних положень чинного законодавства. Водночас потенціал кримінальної відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту суспільної моралі залишається реалізованим не в повній мірі, що пов'язано з неповною невідповідністю норм Кримінального Кодексу України Конституції України та вимогам сьогодення.

Висока ступінь суспільної небезпечності досліджуваних злочинів, певна недосконалість кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за злочини проти суспільної моралі, недостатнє вивчення теоретичних аспектів проблем, пов'язаних із кримінально-правовою охороною суспільної моралі та труднощі у практичній реалізації вказаних норм зумовлюють необхідність подальших теоретичних досліджень кримінальної відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту суспільної моралі.

Список використаних джерел

1. *Головченко В.В.* Право в житті людини : статті; [відп. ред. В.Ф. Сіренко] / В.В. Головченко.—К.: Оріяни, 2005.—336 с.
2. Загальна теорія держави і права: підручник / [М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина].—Х.: Право, 2009.—584 с.
3. *Мухаев Р.Т.* Теория государства и права: [учебник] / Р.Т. Мухаев — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 543 с.
4. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / [гол. редкол.: Ю.С. Шемшученко] — К.: Укр. енцикл., 1998–2002.—Т. 1 : А–Г. — 1998. — 672 с.
5. *Широков Н.А.* Отграничение вандализма от иных преступлений против общественной нравственности / Н.А. Широков // Юриспруденция.—М., 2003.—№4.—С. 170-173.
6. *Кузнецов В.В.* Злочини проти громадського порядку та моральності: [практ посіб.] / В.В. Кузнецов; за заг. ред. В. І. Шакуна. — К. : Паливода А. В., 2007. - 160 с. - (Практика та право).
7. *Ландіна А.В.* Охорона моральності за Кримінальним кодексом України: монографія / А.В. Ландіна.—К.: Втд-во «Юридична думка», 2013.—204 с.